

УДК 351.711:378:001:338.3

С. Пермінова

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В НАПРЯМІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ, НАУКИ І ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто актуальні питання партнерства вищої освіти зі світом праці на основі розробки національної інтегративної моделі щодо формування інноваційного суспільства шляхом розвитку та тісної взаємодії елементів конструкту “наука, освіта і виробництво”. Окреслено шляхи розвитку партнерства освітніх установ і роботодавців та обґрунтовано реалізацію відповідної загальнодержавної стратегії, спрямованої на участь підприємств різних форм власності, бізнес-структур, наукових установ у підготовці кваліфікованих кадрів, які б відповідали вимогам сьогодення.

Ключові слова: комплекс державних заходів, національна інтегративна модель, партнерство освіти, науки і виробництва, перспективи державного управління.

Широкомасштабна перебудова соціально-економічної системи в Україні характеризується трансформаційними процесами та модернізацією вітчизняної вищої школи, необхідність якої продиктована її зростаючим значенням для національної економіки, якістю підготовки спеціалістів, здатних забезпечувати виробництво вітчизняної конкурентоспроможної продукції на світовому ринку та сталий розвиток країни.

Виконуючи соціальні й економічні функції, система національної вищої освіти за роки свого становлення зазнала серйозних якісних трансформацій, що мають позитивне спрямування. Водночас, аналіз її сучасного стану свідчить про наявність численних проблем, які стримують розвиток і вимагають вирішення. Це зокрема, недостатнє бюджетне фінансування освіти, зниження рівня його якості, слабка матеріально-технічна база; відсутність науково обґрунтованого державного замовлення на підготовку кадрів; недостатня орієнтованість та зв'язок вузівської підготовки фахівців із сучасною соціально-економічною практикою ринкових відносин; дефіцит у вищих навчальних закладах мобільних інноваційних моделей, технологій підготовки кадрів, затребуваних у різних системах праці, що посилює невідповідність вітчизняної системи вищої професійної освіти світовим стандартам і передовій зарубіжній освітній практиці. Тобто, існуюча національна модель державного управління вищою освітою не повною мірою відповідає сучасним вимогам ринку.

Вирішення окреслених проблем вимагає глибокого аналізу стану і механізмів регулювання національної вищої школи і диктує необхідність її подальшого реформування з погляду підвищення внутрісистемної ефективності функціонування і забезпечення конкурентоспроможності знань випускників, а також посилює необхідність державного втручання у розвиток вищої освіти.

Взятий курс на радикальні соціально-економічні перетворення України на сьогодні і в стратегії майбутніх змін зумовлює необхідність швидкої адаптації вищої школи до процесів модернізації ринку праці, що неможливо без істотних трансформацій не тільки в організації навчального процесу, але й в самому змісті системи управління освітніми структурами. Тому сучасний етап розвитку країни, який нерозривно пов'язаний із світовими тенденціями та приєднанням нашої держави до загальноєвропейських

інтеграційних процесів, вимагає відповідних дій з боку держави в напрямі тісної взаємодії науки, освіти і виробництва.

Питання державного управління вищою освітою та результативності її функціонування постійно перебувають у центрі уваги вітчизняних учених. Грунтовні дослідження різних аспектів державного управління розвитком вищих навчальних закладів містяться у працях Л. Антошкіної, Г. Артемчука, Г. Астапової, О. Грішнкової, С. Домбровської, О. Ковалюка, С. Ніколаєнка, В. Плавича, О. Поповича, С. Шевченко та інших. Питанням глобалізації вищої освіти присвячені роботи В. Литвина, Д. Олдермена, Є. Подольської та інших. Різні аспекти якісної освіти, підходи до її оцінки та управління розглядаються у роботах російських науковців: В. Кваніної, Б. Кузик, Ю. Яковця, А. Гладішева, В. Патрушева, Г. Осипова, З. Румянцева, Л. Юзькова та інших.

Аналіз наукових джерел у сфері державного управління з проблематики засвідчив, що при всій важливості проведених досліджень на сьогодні потребують чіткого окреслення підходи щодо визначення теоретичних засад і напрямів державного регулювання діяльності вищої школи, в напрямі її інтеграції з науковими структурами та виробництвом.

Системна проблема, що пов'язана з розривом єдиного інноваційного циклу – від підготовки кадрів до впровадження у виробництво нових технологій призведе до розмивання конкурентного потенціалу економічної та соціальної сфер. Відсутність достатньої повної і всебічно розробленої концепції зв'язку науки, освіти і виробництва як єдиної передумови ефективного формування і реалізації інноваційного процесу, суттєво знижує розвиток національної економіки. Наука, освіта і промисловість значною мірою на сьогодні розвиваються самі по собі.

Не менш актуальною є масова підготовка фахівців у вищій школі, професійна кваліфікація яких, на думку роботодавців, не дозволяє їм витримувати конкуренції на ринку праці через неспроможність творити інновації та ефективно їх використовувати. Серед незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості у I півріччі 2011 р. (1 млн 206,1 тис. осіб), становила молодь, зокрема: 29,0 тис. випускників вищих навчальних закладів [1].

Така ситуація гостро окреслює необхідність орієнтації професійної підготовки кадрів на економічні, соціальні, культурні запити, що сприяє не тільки адаптації сфери професійної освіти до мінливого зовнішнього середовища, а й формуванню бази для розвитку бізнес-структур і території, на якій вони функціонують.

Аналізуючи проблему, кого і в яких обсягах на сьогодні готувати у вищих навчальних закладах, необхідно враховувати передусім різноманітність завдань вищої школи, які мають бути скеровані за своїм змістом і кінцевими результатами на потреби ринку праці країни, включаючи перепідготовку та підвищення кваліфікації, а також додаткову освіту за сприяння роботодавців.

У плані підвищення рівня збалансованості обсягів і структури підготовки фахівців із вищою освітою заслуговує уваги комплекс заходів, запропонований МОНмолодьспорту щодо підписання Генеральної угоди між міністерством і Федерацією роботодавців України, зокрема: поліпшення якості навчально-виховного процесу та досягнення високого рівня конкурентоспроможності випускників; розроблення довготермінової програми підготовки фахівців для галузей національної економіки; пропозицій до Податкового кодексу України стосовно пільгового оподаткування роботодавців, які створюють робочі місця для випускників і за свій рахунок направляють

молодь для навчання до вищих навчальних закладів; створення системи інформування населення, зокрема випускників загальноосвітніх шкіл, про стан і перспективи розвитку ринку праці, дефіцитні і надлишкові професії тощо; формування і забезпечення функціонування електронної бази даних про потреби підприємств, організацій та установ у фахівцях; вирішення питання відносно створення електронного банку резюме випускників із зазначенням їхніх професійних запитів і даних щодо розподілу й працевлаштування молодих фахівців, характеристик та оцінок роботодавців якості їхньої підготовки [2].

Такі підходи, у разі їх реалізації, зможуть закласти основу для побудови системи прогностичного моніторингу потреб суспільства, громадян і ринку праці у фахівцях із вищою освітою.

Важливу роль у вирішенні проблеми розриву між роботодавцями і системою освіти можуть відігравати національні ВНЗ, завдання яких полягає не лише у підготовці потрібних суспільству та економіці фахівців, але й у сприянні їхньому працевлаштуванню, адаптації в ринковому середовищі.

Одним із шляхів розвитку партнерства освітніх установ і роботодавців є успішна реалізація відповідної загальнодержавної стратегії, спрямованої на участь підприємств різних форм власності, бізнес-структур у підготовці кваліфікованих кадрів, які б відповідали вимогам сьогодення та інноваційної економіки. У цій стратегії має бути передбачено вироблення комплексного механізму розвитку вищої освіти та форми участі роботодавців як нових суб'єктів освіти і фінансових донорів [3].

Потребують відповідного коригування навчальні плани та методики організації навчального процесу у вищій школі задля посилення практичної підготовки студентів, головним напрямом якої має стати пошук шляхів організації навчальних практик усіх типів та оновлення матеріально-технічної бази університетів для забезпечення доступу до сучасного устаткування на підприємствах поза межами навчального закладу. Реалізація окреслених завдань неможлива без активної участі роботодавців, які, поряд з матеріально-технічною підтримкою, могли б чітко сформулювати разом із університетами вимоги до кінцевих результатів навчання на основі розроблення стандартів оцінювання рівня досягнень визначених компетентностей як складових результатів підготовки.

Досвід університетів у розвинених країнах свідчить, що вони глибоко інтегруються у промисловість, мають усталені програми співробітництва з роботодавцями, формують професійні академії, що дозволяє студентам виходити бакалаврами з досвідом роботи та гарантією на працевлаштування. У США використовується підхід, заснований на створенні в університетах малих наукомістких підприємств з подальшим їх відділенням для самостійної діяльності, тобто, університети займаються формуванням нових компаній і цілих галузей промисловості.

Реалізація інноваційної діяльності у рамках інноваційної стратегії розвитку ВНЗ можлива лише через формування необхідної інфраструктури на базі вищого навчального закладу, створюючи триєдиний простір: виробництво – наука – освіта, у центрі якого знаходиться ринок. В єдиному комплексі кожен із факторів своїм розвитком стимулює розвиток інших.

Для ВНЗ із високим інтелектуальним потенціалом реалізація такого співробітництва можлива тільки через посилення науково-дослідної та науково-прикладної діяльності в інтересах виробництва.

Теоретично можна виділити три рівні інтеграційної взаємодії: фундаментальний, стратегічний і оперативний [4]. Оперативний рівень вища школа здатна забезпечити самостійно у рамках планової науково-дослідної роботи бакалаврів першого і другого року навчання, спираючись на наукову підтримку розробок академічних структур. Акцент робиться на придбання основних знань, формування цільових установок на науково-дослідну діяльність.

Стратегічний – проявляється на регіональному рівні у взаємодії з Академією наук і МОНмолодьспорту України, в підтримці виробничого сектора освітнього процесу для бакалаврів 3 – 4 курсів. Студент включається в активний процес виробничих практик з відпрацюванням елементів теоретичних технологій навчання.

Фундаментальний рівень передбачає виконання спільних проектів із Академією наук із залученням випускних кваліфікаційних робіт під замовлення певної теми магістрантами останнього року навчання й аспірантами. Студенти включаються в активний творчий процес вирішення наукового завдання, освоюючи гносеологічний апарат дослідження та навички оформлення персональних наукових результатів. При співпраці з органами управління створені проекти реалізуються на практиці та отримують підтримку, тим самим забезпечуючи спадкоємність наукових шкіл.

Враховуючи світовий досвід ВНЗ у інноваційному розвитку техніки і технологій, зв'язок “університет – науковий центр – підприємство” є найбільш ефективним у реалізації інноваційних програм. При постановці інноваційного завдання домінувати може будь-який учасник, але участь ВНЗ обов'язкова, що є передумовою створення національної моделі інтеграції вищої школи, науки та виробництва.

Така модель передбачає вирішення нагальних завдань, які супроводжують наукову, освітянську та виробничу діяльність певних учасників ринку. У разі наукової проблеми, що вирішується університетом, залучається науковий центр для прив'язки отриманих результатів до промислових умов, а потім і саме виробництво для впровадження. При вирішенні практичної проблеми, що виникає у науковому центрі, підключається університет для відпрацювання наукових аспектів, які можуть виникнути, а також виробництво для доведення і впровадження розробки. У разі практичної потреби, що виникла на виробництві, залучається науковий центр для реалізації поставленого завдання, а університет підключається для наукового й експериментального забезпечення поставленої задачі. Проблемні ж питання, які виникають у процесі освоєння нового виробництва і його обслуговування потребують від персоналу більш високої кваліфікації, що активізує навчальний процес у вищій школі.

Тобто, ця модель має утворювати замкнене коло учасників ринку, діяльність яких підпорядкована інноваційному соціально-економічному розвитку суспільства.

Започаткування на державному рівні цієї моделі створить умови для підвищення ефективності використання інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів при підготовці фахівців і проведенні наукових досліджень за рахунок впровадження наукомістких технологій та створення наукомісткої продукції; підвищить конкурентоспроможність й інвестиційну привабливість на ринках товарів (послуг), капіталу і праці кожного освітнього закладу. Об'єднання зусиль всіх структур, організацій, установ у справі формування ефективного кадрового потенціалу позитивно впливатиме на зниження рівня безробіття за рахунок збільшення кількості робочих місць та створить умови для соціального партнерства у професійній підготовці кадрів.

Для досягнення партнерської моделі взаємовідносин між владою, освітою, наукою і виробництвом державою заплановано в Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. сприяти створенню дорадчих органів, а саме: Ради з питань наукової та інноваційної політики при Президентові України, в якій будуть представлені авторитетні вчені з академічної, університетської та галузевої науки; Координаційної ради з проблем інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки під головуванням Прем'єр-міністра України. До неї, крім авторитетних вчених входитимуть керівники всіх міністерств, де здійснюється наукова та інноваційна діяльність, керівники державних академій, представники підприємницьких структур, керівники обласних держадміністрацій; Міністерство з питань науки та інноваційного розвитку, яке здійснюватиме інформаційно-аналітичне забезпечення обох рад [5].

Для реалізації ефективної державної підтримки прикладних досліджень, які мають важливе значення для країни, планується створити Фонд підтримки прикладних розробок, у рамках якого на засадах самостійності (незалежності від міністерства або відомства) зможуть об'єднатися наукові установи.

Основна мета реформування вищівського сектора науки за Стратегією полягає у забезпеченні органічного поєднання процесу навчання студентів з науково-дослідною діяльністю, приведення системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів у відповідність до ринкових потреб, підвищення їх здатності ефективно працювати в інноваційній економіці.

Досягнення визначених цілей передбачає створення: на базі вищих навчальних закладів, які мають певні традиції в справі розвитку науки, вагомий доробок і науковий потенціал системи національних дослідницьких університетів за відповідної державної підтримки у фінансуванні їх наукової діяльності, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення; формування науково-дослідних фондів за рахунок не менше 25% коштів, отриманих від залучених інвестицій для державних закладів і не менше 10% для недержавних; створення спеціального державного фонду спільних науково-дослідних програм університетського, академічного і промислового секторів науки, зосередившись на коштах, що виділяються з бюджету на науку та залучаючи недержавні кошти інвесторів [6].

Розуміння всіма зацікавленими учасниками (університетами, владою та роботодавцями) того, що стратегічне партнерство – це не короткотермінова кампанія, а абсолютна необхідність й умова виживання для всіх, передбачає починати зміни якомога швидше, оскільки для здійснення важливих кроків вже закладена основа перетину інтересів ВНЗ і потенційних роботодавців щодо рівня кваліфікації випускників, їх готовності до інноваційної професійної діяльності в обраній галузі та кар'єрного росту.

Активна участь ВНЗ у заходах із підвищення конкурентоспроможності і потенціалу зростання компаній полягає у проведенні семінарів, курсів перепідготовки, випереджаючого навчання, консалтингу для представників бізнесу. Відповідні заходи не тільки забезпечать набуття нових знань і вмій, а й створять платформу для обміну досвідом, проблемами, ідеями, закладаючи інфраструктуру для мережевої взаємодії.

Створення університетами і групою компаній спільних бізнес-інкубаторів, малих наукомістких підприємств, що надають науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектні, сервісні і консалтингові послуги, забезпечить комерційну реалізацію патентів, ноу-хау та інших об'єктів інтелектуальної власності, розроблених ученими ВНЗ.

Реалізація окресленої науково-технологічної та інноваційної політики має починатися з прогнозно-аналітичних досліджень, в результаті яких готуються пропозиції відносно пріоритетних для України напрямів діяльності у сфері вищої освіти, що дозволить поступово здійснювати структурну перебудову вищої школи й економіки та підвищить інноваційний потенціал і тим самим – конкурентоспроможність країни.

Висновки

У добу глобалізації і високих технологій вища освіта є ключовим фактором соціальної стабільності, економічного добробуту та конкурентоздатності країни. Тому потрібно підходити до неї як до загальнонаціональної і стратегічно важливої складової безпеки країни. З цією метою в суспільстві, і передусім на рівні держави, має бути здійснено перегляд концептуальних підходів до управління в напрямі її інтеграції з наукою та виробництвом.

Орієнтири на інноваційний розвиток в Україні потребують докорінних змін, спрямованих на вирішення двох основних проблем: забезпечення координації й узгодження дій всіх без винятку учасників стратегічного партнерства (університетів, роботодавців, органів виконавчої влади) відносно концентрації ресурсів на провідних напрямках науково-технологічного розвитку та формування державної політики щодо створення національної інноваційної системи як ключового напрямку регулювання розвитку суспільства.

Враховуючи неузгодженість між ринком освітніх послуг та ринком праці в країні назріла необхідність прийняття державної Програми, основою якої були б: консолідація зусиль органів державного управління, наймачів, установ освіти в більш тісній співпраці щодо визначення перспективної потреби в кадрах у галузях національної економіки; сприяння працевлаштуванню та адаптації випускників до ринку праці; оновлення переліку вимог до кваліфікації і компетенцій персоналу, обсягу і структури підготовки кадрів відповідно до завдань соціально-економічного розвитку.

Прийняття і впровадження відповідної національної Програми дозволило б значно посилити роль вищих навчальних закладів у створенні інноваційного суспільства України та підвищити авторитет вітчизняних ВНЗ у світовому освітньому просторі.

Література

1. Суржик Л. Страшенна таємниця держзамовлення / Л. Суржик, О. Онищенко // Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. — 2011. — № 33. — 16 верес. — Режим доступу: http://dt.ua/EDUCATION/strashenna_taymnitsya_derzhzamovlennya-87981.html.
2. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України [Текст]: матер. слух. у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 р. / редкол.: М. Г. Луцький (голова), В. П. Головінов, Є. В. Красняков [та ін.]; за заг. ред. В. П. Головінова. — К.: Парламентське вид-во, 2012. — 480 с.
3. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства [Текст] / Ніколаєнко С. М. — К.: Знання, 2006. — 207 с.
4. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії [Текст]: зб. наук. ст. / ред. І. Л. Петрова. — К.: Таксон, 2007. — 200 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів № 965-VI від 17.02.2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish>.

6. Там само.

S. Perminova

**PROSPECTS FOR PUBLIC ADMINISTRATION TOWARD INTEGRATION
OF HIGH SCHOOL, SCIENCE AND MANUFACTURING**

Topical issues of higher education partnerships with the world of work by developing the national integrative model for the formation of innovative society through development and close interaction of construct elements “science, education and production” are considered. The ways of partnership of educational institutions and employers are outlined and realization of relevant national strategy for the participation of enterprises of different ownership, business, academic institutions in the preparation of qualified personnel that meet the requirements of the contemporaneity is grounded.

Key words: complex of state measures, national integrative model, education partnership, science and industry, the prospects of public administration.